

Volksgedruis

Volksgedruis - Fer Lugger

© 2017 - Fer Lugger

Uitgegeven: BOEKEN uit LIMBURG

Coverontwerp: *eFeL*

Heruitgave - 2021

Volksgedruis

ROMAN

*

FER LUGGER

Volksverhaal

* Crisis

* Bezetting

* Vrijheid

Waar ik vandaan kom, was de lucht bijna altijd grijs. Soms asgrauw of muisgrijs, en een andere keer weer een stuk minder grijs, maar toch altijd wel wat vaal. Wat viezig ook. Met er tussenin alle tinten grijs. Alleen op echte zomerse dagen, als de zon zijn verblindende licht kwistig over de wijk uitstrooide, was de hemel boven ons zilvergrijs, als zat er wat zilverwerk in. Wat niet zo erg aannemelijk was in een arbeidersbuurt. Echt stralend hemelsblauw was de hemel boven ons nooit, daar moest je toch echt een eindje verderop voor zijn, daar waar de hoge mijnschoorsteen de lucht niet met zijn vuile stofdeeltjes bezwangerde. Echt hemelsblauw zat er voor ons dus niet in.

Toen ik samen met mijn moeder er eens een paar dagen op uit was geweest en bij mijn tante in Den Haag had gelogeed, zag ik pas hoe fraai azuurblauw de hemel boven de zee wel was. Heel het oude badplaatsje Scheveningen lag blakend in de gouden gloed van de zonneschijn. De zee er omheen was zo mogelijk nog dieper blauw dan het hemeldak. Alsof ze met elkaar om de eerste prijs in een kleurboekwedstrijd vochten. Prachtig was dat. Ik was nog nooit zo ver van huis geweest.

Tante 'Lousewies' woonde met haar man in een prachtig huis. Een chic herenhuis waar het zonlicht door het prachtige glas en lood vrolijk tikkertje op de wanden speelde. Oom Guus moest heel rijk zijn, volgens mijn moeder.

Ja, haar oudste zus had het goed bekeken om met een steenrijke man te trouwen. Zij hoefde niet op de kleintjes te letten. Niet letterlijk, maar ook niet figuurlijk. Als er al wat jaloersheid, wat afgunst in haar woorden klonk, was mij dat niet bewust. Zoiets plats bemerkte ik nog niet. Zoveel wist ik nog niet van het wereldse af. Zoiets mins was me toen nog vreemd geweest. Nu niet meer. Voor alles vond ik mezelf een zevenjarige jongen met het tekentalent van een wonderkind. Al kon ik dat begrip 'wonderkind' nog niet zo goed omschrijven, niet thuisbrengen. Ik had dat woord ergens gehoord. Het in een

heel ander verband mijn vader horen zeggen. Wat het woord betekende wist ik dus niet, maar alleen het gegeven dat ik zeer bedreven was met het tekenpotlood stelde me tevreden. 'Dat kind is een echt dromertje, een ware fantast,' meende mijn moeder. 'Als dat ooit nog maar eens goed komt,' was haar oordeel over mij.

In de mooie zwart glimmende Oldsmobiel van oom Guus waren we 's middags met z'n drieën van Den Haag naar Scheveningen gereden. Tante Louise was thuisgebleven. Of thuis; ze had haar wekelijkse bridgemiddag en ze wilde die beslist niet afzeggen. Ze kon de dames toch niet teleurstellen, men rekende op haar in Des Indes. Ze zouden haar het verzuim zeker zwaar aanrekenen. Louise Vermeulen werd door de dames toch al meer geduld dan dat ze echt welkom was. Eenmaal in Den Haag had ze zich Éloïse laten noemen, maar die naam had daar niet lang standgehouden.

Het was een rit van niks, van mij had de autorit best wat langer mogen duren. Ter compensatie had oom Guus tijdens de terugweg een flinke omweg gekozen. Hij reed een rondje door de duinen. Hij wilde het bleke jongentje wat van de omgeving laten zien en hem wat gezonde zeelucht laten snuiven. De jongen kon best wat buitenlucht gebruiken, vond hij. Waar die vandaan kwam stredden vuile rook en grijze walm om de voorrang. Oom Guus was een echte kindervriend ook al had hij er zelf geen. 'Och, ik vind kinderen hebben, best wel leuk,' zei hij altijd. 'Het leven kan ook zonder kinderen heel mooi zijn,' bits-te zijn vrouw altijd vinnig terug. 'Kinderen zijn maar lastige handenbindertjes.'

Ook hadden we gedrieën wat over de houten wandelpier geflaneerd. Ik in het midden. Oom Guus had mij daar aan een Italiaanse ijskar op een extra groot ijsje getrakteerd. Hij kon het missen, vond mijn moeder. Haar zwager was daar onder anderen eigenaar van een visrestaurant, waarvan hem schijnbaar alleen de pacht interesseerde. Hij zat in allerlei zaken en wist altijd feilloos en precies op tijd wat floreren ging en welke zaken binnenkort hun concours bij de rechtbank zouden moeten aanvragen. Daar trok hij bijtijds zijn handen van af en liet

aan anderen het verlies. Oom Guus Vermeulen was een zakelijk genie. Een selfmade man, opgeklommen van helemaal niets tot heel succesvol, zeg maar heel rijk. Toch gedroeg hij zich niet zo. Hij ging om met de machtigen van het land, maar was wars van alle dikdoenerij. 'Kapsones, die kun je niet eten,' was zijn motto. 'Ieder mens is uniek,' meende hij filosofisch. Voor het lidmaatschap van de voorname sociëteit 'De Witte' was hij net niet chic genoeg, vonden de andere eerbiedwaardige heren. Maar er waren immers nog genoeg andere clubs in Den Haag. Te vervelen hoefde de heer Vermeulen zich in de Hofstad echt niet. Maar toch, hij voelde zijn maatpak tegenwoordig lastig knellen, terwijl het eerder toch altijd zo perfect gepast had. Hij werd dik, schamperde zijn vrouw. Veel te dik. Welvarend dik.

's Avonds had mijn moeder een ernstig onderhoud met haar zwager gehad. Ik hoorde ze druk praten, maar kon niet verstaan wat ze zeiden. De salondeuren waren gesloten, hun gesprek was niet voor mijn kinderoren geschikt, vond mijn moeder. Waar het over ging? Wat ze samen te bedisselen hadden? Het interesseerde mij niet.

De zonsondergang aan zee was prachtig. Al die verschillende kleuren. Het was een mooie dag geweest en ik vond het jammer om morgen weer terug naar huis te gaan. Hoewel, het vooruitzicht van de mooie urenlange terugreis was weer zeer verlokkelijk. Ratelend en stomend weer de Moerdijkbrug over, machtig interessant toch. Met dat mooie vooruitzicht sliep ik die avond in. Morgen zou ik weer thuis zijn. In een huis zonder bediendes en bij lange niet zo mooi en ruim als het huis van mijn tante. Maar wel mijn thuis. Zelf woonde ik met mijn ouders en mijn vier jaar oudere broer Guus - het petekind van de rijkaard uit Den Haag, die dat vaak gul liet merken ook - in een heel ander woonoord. Het was een eenvoudige volksbuurt met arme, bescheiden mensen. Mensen met weinig noten op hun zang.

Veel vreemde aanloop zag je daar niet. Buiten de groenteboer, melkman en de bakker kwam daar bijna niemand. Een enkele sportieve wandelaar, die al kuierend uit was op wat

rust en natuurschoon, maakte doorgaans een grote boog om de wijk. Als je er niets te zoeken had vermeed je de buurt. Als je er niet woonde, hoefde je er niet te zijn. Er was daar maar weinig dat uitnodigde te ontdekken. Je ging er dus niet zomaar heen, nee, je kwam er terecht als een pluisje in de wind, willoos en afhankelijk van de luchtstroom. Het enige natuurschoon dat je er vond was de kleine vijver aan de rand van de wijk. Die was wondermooi. Op alle vier de hoeken stonden treurwilgen, waarvan de takken tot diep in het water hingen. Een paar hooghartige witte zwanen hadden de vijver ongevraagd tot hun woonplaats gemaakt. Daarmee had je het dan ook gehad.

We woonden in een huis in het midden van een straat met kleine bomen. Het was een smalle straat. Alle huizen waren hetzelfde en hadden een klein voortuintje en waren van roodpannen puntdaken voorzien. De wijk was even na de Eerste Wereldoorlog door een slordige architect gebouwd. In een paar maanden neergezet op drassig weiland, dat zo nu en dan in de tuintjes nog merkbaar was. De hortensia bloeide er in ieder geval overvloedig van.

Er woonden voornamelijk arbeiderslieden. Een loodgieter, een elektricien, een paar ondergrondse mijnwerkers, een huisschilder en enkele winkelbedienden met hun gezinnen. De mannen werkten minstens vijftig uur per week en hun vrouwen waren altijd bezig. Die gunden zich geen rustpoos.

Ze zwoegden onafgebroken, ze werkten van de vroege morgen tot de late avond. Ze verzorgden hun kinderen, deden de was, streken die, stopten kapotte sokken, zetten nieuwe knopen aan, boenden meubels, veegden en dweilden de hele godganselijke dag. Zij waren het ook die het huishoudboekje bijhielden en van het karige loon de rekeningen betaalden.

De mannen hadden daar doorgaans geen weet van. Die vertoefden liever na hun werk op het voetbalveld, en lieten de huiselijke zorgen liever aan zich voorbijgaan. De man was er voor het dagelijkse brood. De vrouw voor het smeren ervan, zo was dat nu eenmaal. De specifieke mijnwerkersbuurt met huizen gebouwd door de mijn, lag een eindje verderop.

Het was daar altijd vochtig. In een brede straal rond de koeltorens was het altijd wat nat. Hoe dichterbij je kwam, hoe vochtiger het daar werd. Echt droog waren de straten daar nooit. Fietsers en passanten die er onontkoombaar langs moesten, knoopten vlug hun jas dicht en sloegen de kraag op. Het was dan ook geen aangenaam genoeg daarlangs te moeten fietsen.

De moeder van een schoolvriendje hing noodgedwongen haar wasgoed te drogen in de tuin van haar zus, die een paar straten verderop woonde. Ze zocht een uitweg, weg uit het vocht van de koeltorens. 'De saus van de mijn', noemden sommigen de vieze brij die de torens altijd maar weer uitstootten. Maar de hele buurt at ervan. De meeste mannen uit de buurt vonden er werk. Arbeid en brood. Kool, alleen dat woord al. Steenkool, magerkool, vetkool, eierkool, bruinkool, net als de witte kool, groene kool en zeker niet te vergeten, de rode kool, de streek leefde ervan. Kool in iedere soort. Kool voor het dagelijkse brood. Kool voor alles, veel andere keus was er niet.

Er woonden nogal wat mensen van allerlei pluimage in onze kleine straat. Allemaal mensen die hard moesten werken voor de kost. De elite van de straat, de Appellation Contrôlée, zeg maar de bevoorrechte, woonden aan het begin van de straat. De rechtbankbode Auberts bijvoorbeeld, met zijn mooie Franse naam. Ook een réfugié uit vroegere tijden. Nu een echte arrogante parvenu met kapsones. We woonden er middenin. Midden in het klokhuis, zeg maar.

Lager in de straat - als je de daling van het wegdek in aanmerking nam en hoger volgens de huisnummers - woonden de vreemde mensen. Buitenlanders, vreemdelingen. De kleine Balkan noemden we dat. 'De verworpenen der aarde' noemde mijn vader ze altijd. Het enige wat ze volgens hem dreef was de hoop op verbetering.

'De hoop, het enige voorrecht voor onderdrukte,' vond hij iedere keer zwaar. 'Och, wie arm is, wie niet veel heeft, hoeft ook maar weinig te tellen,' prevelde hij dan zacht.

Of hij ons daar ook mee bedoelde, bleef mij altijd duister.

'Op de ene hoek een mohammedaan en aan de andere kant van de straat een Jood. Het lijkt hier verdomme Palestina wel,' foeterde de vader van Wim Rutten op een dag tegen mijn vader.

'Nou en. Wat zou dat. De wereld is van ons allemaal. Ze werken toch voor hun geld. Ze gedragen zich netjes en doen niemand kwaad, dus wat wil je van ze. Dat ze vertrekken? Je leest volgens mij te veel Duitse kranten, man,' sneerde mijn vader terug. Rutten was beledigd weggelopen.

Die islamiet Joesoefh Acbra, die door iedereen in de buurt gewoon Joep werd genoemd, was geboren in Algerije. Hij had in het Franse leger gediend en was na de Grote Oorlog in België blijven hangen. Al jaren geleden was hij naar Nederland gekomen om in een Limburgse mijn te gaan werken. Hij was met een inheems meisje getrouwd en verdiende als schiethouwer zijn brood. Hij dronk op zijn tijd een biertje mee, zette in de adventstijd een kerstboom op en blies in de mijnharmonie op de klarinet. Geen mens had ook maar enige last van die man. Hij woonde tegenover de familie Horn.

De Jood Horn fabriceerde zeep die niet echt schuimde en verkocht ook andere rare toiletartikelen waarmee hij in het plaatselijke parochieblaadje reclame maakte. Het was een katholiek blaadje waar hij zijn koopwaar in aanbood. Totdat de pastoor er lucht van kreeg. Toen de zielenherder hoorde dat het een Jood was die in zijn kerkblad reclame maakte, verbood hij abrupt diens kleine annonces. Het parochieblaadje was er uitsluitend voor katholieken en die kochten niet bij Joden, beval hij zijn gelovigen koel.

'Nou, als de gelovigen de pastoor in zijn leer gaan volgen, dan gaan er binnenkort in het centrum nog heel wat zaken failliet,' vond vader droog. 'Gaan heel wat Joodse zaken over de kop. Hij stoot die arme man gewoon het brood uit zijn mond.'

Samuel Horn was een rustige, eerlijke man die het met bijna iedereen in de buurt goed kon vinden. En er ook in thuishoorde, vonden velen. Ik speelde vaak met zijn zoontje Maud. Hij had dromerige ogen en pikzwart haar. Dat was niet zo gek voor een Joodse jongen. Hij was best wel knap, de meisjes in

de straat keken hem allemaal lief aan. Hij had ook helemaal geen kromme neus. Nee, zijn mooi gevormde neus was eerder kaarsrecht te noemen.

'Dat zegt niets, dat zegt helemaal niks, ben dus maar gerust, dat komt later nog wel,' meende mijn vader. Waarom ik gerust moest zijn begreep ik even niet.

'Dat weet ik zo net nog niet,' antwoordde mijn moeder. 'Mijn vader - jullie grootvader - had ook een kromme neus, en dat was echt geen Jood,' zei ze beslist.

'Nee, dat was een katholieke spoorman, een brave railslegger,' spotte mijn vader. 'Een vrome kerkloper.'

De kinderen van de Arabier Acbra waren meisjes. Mooie meisjes bovendien. 'Die trouwen later vast en zeker met een mohammedaan,' voorspelde mijn moeder. Ze keek me daarbij raar aan. Alsof ik dat erg zou vinden. Ik zou later toch nooit gaan trouwen, dat wist ze toch.

'Och, die Joep Acbra is anders zo gelovig niet,' meende mijn vader. 'Die rookt, drinkt en vloekt als een ketter. Dat heeft hij allemaal op de mijn geleerd. Van de andere koempels. Op de mijn vloeken ze allemaal, van zeer hoog tot heel laag,' meende hij. 'Mijnwerkers zijn zeer grof in de mond,' zei hij. Zijn stem klonk daarbij afkeurend.

De vreemdelingen in onze straat, ze hadden nergens last van. Totdat men over de grens opeens gek ging doen. Plotseling in Duitsland op de Joden begon te vitten, de Jood deed dit verkeer en de Jood was schuld aan dat. Ze hadden daar nog maar zelden een vriendelijk woord over voor een Jood. Het deed pijn aan je kop als je hoorde welke gemene woorden de nationaalsocialisten tegen de Joden gebruikten. Hoe gemeen ze tegen de Joden scholden.

Sommige buurtbewoners kregen daar ook last van; ze lazen de Duitse kranten of hadden familie over de grens. Die haat moest toch ergens vandaan komen. Ze keerden zich opeens ook tegen de Joden. In het algemeen dan. Tegen hun buurtgenoot Horn hadden ze persoonlijk niets, zo verklaarden ze huiachelachtig. 'Dat is een fidele vent, jammer dat het een Jood is.' 'Och, er zullen op deze wereld langer Joden zijn dan 'bruinen','

vond Horn kalm. 'Mijn familie woont langer in Holland dan die Oostenrijkse schreeuwlelijkerd in Duitsland woont,' zei hij cynisch.

Raar was dat niet, volgens mijn vader. Waar was dat ook.

'De familie Horn woont al ruim twee eeuwen in dit land,' wist hij. 'En dat is langer dan menige Hollander kan zeggen,' vond hij droog. 'Van nu af aan koop je de zeep bij die Jood,' beval hij mijn moeder bars.

'Maar ze schuimt aan geen kant. Ze deugt niet, ik heb het een paar keer geprobeerd, maar ze schuimt niet,' wierp ze hem enigszins beledigd tegen. 'Bovendien is bij hem de zeep twee cent duurder dan ergens anders.'

'Deert niet, het is leven en laten leven,' vond vader grootmoedig. Daarbij hadden wij het zelf ook niet breed. In ieder geval niet breed genoeg om zo royaal te doen, dacht ik nog.

Ach wat zou het, morgen was hij het weer vergeten en kocht mijn moeder haar zeep weer gewoon bij de winkel van de Coöperatie. Die was een paar cent voordeliger, en dat telde ook, vond ze zuinig.

Mijn vader werkte als eerste bediende in een grote ijzerwarenzaak. Waar hij vandaan kwam, uit het hoge noorden, waar hij geboren was, was het mooi maar noodlijdend. Dat mooie land had hij verruild voor lelijk en rijk. Hij was als het ware het werk achterna gereisd. Gewoon zijn hongerige maag gevolgd. Zo deden arme mensen dat, dat was al eeuwen zo en het zou ook wel zo blijven.

Hij werkte bij de firma Robroek. Hij wist in de zaak moeiteloos ieder boutje te liggen, net als het moertje dat er op paste. Schroeven, bouten, spijkers. Hij kende het magazijn als was het zijn eigen vestzak. De diversiteit in de ijzerzaak Robrij was groot. 'We verkopen wel 400 artikelen en ruim 700 onderdelen. Niets is ons te gek,' vertelde hij ons tot vervelens toe. Hij was trots op zijn werk. Hij kwam in zijn grijze stofjas naar huis. Alleen op koude vriesdagen droeg hij er een winterjas overheen. Ja, hij was trots op zijn beroep. Hij was dan ook 's morgens als eerste daar en ging 's avonds als laatste weg. Hij sloot de winkel persoonlijk af. De eigenaar van de zaak liet de dage-

lijkse gang van zaken graag aan zijn deskundig personeel over. Zelf hield de heer Robroek meer van de jacht en al dat eromheen hing. Dat was niet zo vreemd. Mannen met veel geld jagen nu eenmaal graag. Was het niet op wild, dan was het op mooie jonge vrouwen. Tja, het jachtinstinct van de echte man, daar kon een arm braaf burgermannetje niet tegen op.

Hij had geld en kende mannen met geld, een niet weg te vlakken factor in het harde zakenleven. Men kende zich en men profiteerde van elkaar. Het vitamientje R hielp daarbij stevig. Hij had in veel lucratieve zaken een belang. Hij bezat onder meer een pak aandelen in de regionale tramlijn en in de reparatieloods van deze onderneming was dan ook geen onderdeel te vinden dat niet uit zijn ijzerwinkel kwam. Hij ging om met de eerste burgers van de stad. Hij had het figuur van een brouwmeester, hoekig en zwaar. Hij had een dikke nek en droeg altijd een wandelstok met zilveren knop bij zich. Hij kauwde altijd op een stuk sigaar. Kortom, hij was het boegbeeld van een echte kapitalist.

Daarbij kon hij op zijn tijd best grootmoedig en joviaal zijn; kortom, een echt kind van de streek. Hij had mijn vader een paar jaar geleden vanuit het hoge noorden naar het diepe zuiden gehaald. Op een grote ijzerbeurs in Amsterdam had hij Cor Boomstra leren kennen en was onder de indruk geweest van diens vakkennis. Hij had hem beloften gedaan die hij zich na een tijdje niet meer kon herinneren. Een redelijk loon, geregeld opslag en een behoorlijke huisvesting. Hij was het vergeten. Robroek had zich de lijfspreuk van zijn bloedeigen vader eigen gemaakt: Veel beloven en weinig geven, doet de gekken in vreugde leven. Robroek hield zich daar aan.

Mijn vader droomde van een eigen ijzerwinkel, zijn eigen baas te zijn, niemand boven zich te hebben. Hoe heerlijk moest dat zijn. Hij wilde zich als zelfstandig ambachtsman boven de gewone arbeiders verheffen. Een winkelier, dat was iemand die meetelde, dat was iemand in de maatschappij. Daar kwamen andere middenstanders met hun vrouwen op bezoek. Dat was toch een gezond en eervol streven. Daar kon toch niemand iets tegeninbrengen. Maar dan natuurlijk niet hier, niet in deze

armzalige woning. Nee, niet in deze eenvoudige arbeidersbuurt. Maar dat was plan B, iets voor later.

Hij droomde intussen verder. Droomde dat hij de middelen ervoor had. Dat hij iemand vond die financieel voor hem instond, borg stond voor zijn onderneming. Natuurlijk had hij daarbij stiekem aan zijn rijke schoonbroer gedacht. Die had geld als water. Maar of die zich daarmee inliet? Guus Vermeulen was grotere, meer lucratieve zaken gewend. En dan; familie en zaken, een gevaarlijke combinatie. Dat kon je maar beter niet doen.

Cornelius Boomstra was serieus, dronk niet en rookte niet. Zijn enige passie was het theater. Daar ging hij af en toe naar toe. Pas nog had hij de grote zanger Richard Tauber gezien. Meesterlijk, wondermooi was die avond geweest, volgens hem dan. 'Cultuurvrienden onder zich. Mensen met een goede smaak,' had hij gewichtig tegen ons gezegd.

Och, mijn vader! Ik zou willen, hij dronk af en toe eens een stevig glaasje. Dat verhoogde de gezelligheid. Zeg nou zelf, echt gezellig en knus was het bij ons nooit. Maar nee, mijn vader hield het bij een kopje koffie of dronk kamilletee als hij keelpijn had, wat schor was van het vele praten met klanten in de winkel. Hij raakte ook geen sigaret aan, laat staan een gezellig ruikende sigaar. Kortom, mijn vader was een saaie Piet. Ook al was dat zijn voornaam niet; hij heette Cor, Cornelis Pieter Boomstra. Net als ik. En zijn grote droom was een eigen zaak te hebben, maar vooralsnog was hij nog altijd de beroerd betaalde eerste bediende in een drukkbeklante ijzerwarenaak. Daar ging hij dan ook iedere dag trouw als een hond naar toe.

Mijn vriend Wim Rutten woonde in een hoekhuis met voor zich een open vlakte vanwaar je onbelemmerd door een ander hoog bouwwerk, het mijnbedrijf in heel zijn omvang kon zien. De hoogste schoorsteen van het hele land - die men bewonderend 'Lange Jan' noemde - werd geflankeerd door enorme koeltorens. Van heel ver kon men hem al zien. Trots als een generaal hield hij toezicht op de mijnstreek.

De 'koel' was in mijn ogen een grote ware wolkenfabriek.

Een werkplaats waar de wolken werden gemaakt. Wolkenpartijen in alle kleuren en maten hingen boven de gebouwen. Prachtige wolkfiguren verfraaiden de hemel boven de mijn. Ik zag er allerlei sprookjesachtige figuren in. Bloemen, bomen, wilde beesten, ach, mijn fantasie was grenzeloos. Ik wilde ze allemaal natekenen. Maar cirrus, cumulus, stratuswolken of hoe ze allemaal ook mochten heten, ze konden niet op tegen de majestueuze parelgrijze pluim die de hoge mijnschoorsteen continu uitblies. Vooral in de winter als de mensen blauw van de kou zagen was het tafereel op zijn mooist.

Ik was gek op de winter. Ik vond het prachtig als ik op een morgen opstond en zag dat de ruiten van de slaapkamer bedekt waren met ijsfiguren. Allerlei ijskristallen in wonderlijke figuren en vormen bevolkten dan de ruiten. Fascinerend, een prachtig schouwspel vond ik dat. Dat de natuur dat zomaar kon. In een koude vriesnacht de grijze wereld zomaar kon veranderen in een droomwereld. Ik kwam niet uitgekeken. Met de neus bijna tegen de ruit, een oog gesloten en het andere tegen het ijs gedrukt, probeerde ik het natuurwonder te ontcijferen. De natuur was een groot avontuur. Die ijsfiguren op de ruiten behoorden bij een andere wereld. Bij de wereld van de verbeelding en de grenzeloze fantasie. Bij de prachtige tekeningen van 'Het winterpaleis', bij de afbeeldingen in het boek 'De Vuurrode Schoentjes'. Soms ging het hele avontuur niet door, dan plakten de gordijnen stijf tegen het bevroren raam. De gordijnen er vanaf trekken mocht ik niet, dan gingen die stuk. Dan moest ik van mijn moeder wachten op de dooi. Als die mooie wonderbaarlijke ijsfiguren weer wreed veranderden in miezige waterstraaltjes die van het venster dropen. Dan was het ook gedaan met de ijspret buiten, en werd het daar weer gewoon nat. Nat van het saaie regenwater. Nog even dan bloeiden in het vijverpark de narcissen weer, lieten de krokussen zich zien. Voorboden voor de lente die komen ging. Ook mooi.

Och, ik was - hoe jong ook nog - een echte romanticus, een gevoelsmens die bovendien de school haatte.

Och, de school.

Toen ik op mijn eerste schooldag aan de hand van mijn moeder het schoolgebouw voor de eerste keer zag, wist ik het al. Ik schrok ik me dood. Hier zou ik nooit echt kunnen aarden. Hier zou ik me op zijn minst zes jaar gaan doodvervelen. Dat wist ik toen al. Waarschijnlijk zouden het er wel een paar meer worden dan zes, vreesde ik zo.

De school, een groot log bakstenen gebouw, nog oerlelijk ook. De architect die het indertijd gebouwd had kon er niets van, vond ik hard. Ach, architecten dat waren doorgaans mislukte kunstenaars, meer vakman dan artiest, dat zag je zo.

In de school waren brede stenen trappen en lagen zwart-wit geblokte tegels op de vloer, die akelig hol klonken. Op het eind van de gang lag een gymzaal waar nooit iemand kwam. Hij had er net zo goed niet kunnen zijn. De springbok, die om de een of andere reden 'paard' genoemd werd, stond in de hoek van de zaal. Op zijn kop gezet ook nog. De ringen waren tot aan het plafond opgebonden. Ik geloof niet dat daar ooit iemand aan heeft gehangen. Wil zwijgen aan geturnd.

En dan dat saaie klaslokaal. Alleen de kleurplaat AAP-ROOS-MIES aan de muur, had ik de moeite waard gevonden. En bij de zwart-wit afbeelding van de Sint-Pieter in Rome kon ik me ook wel iets voorstellen, maar de rest van het klaslokaal was kaal en saai. Niets voor een energieke, levendige geest als ik, die ging daar geheid onderuit.

En dat noemde zich jongensschool. Schamen moesten ze zich ervoor. Nee, het was een school van niks. Met meesters van niks. Enge mannen in donkere pakken met slijtplekken op de ellebogen en op hun achterste. Onderwijzer, een vak van niks. Dan was ik nog liever putjesschepper. Lekker op straat in de frisse buitenlucht.

Twee meesters gingen tussen de middag naar huis. Meester Klok woonde in de buurt en de hoofdmeester woonde naast de school in een huis met dezelfde oerlelijke roestbruine bakstenen. Die hadden het gemakkelijk. De andere meesters aten in een klaslokaal gezamenlijk hun brood op. Ik moest er niet aan denken daar tussen die saaie pieten mijn boterham te moeten opeten. Ik zou geen hap door mijn keel krijgen.

Ik nam me voor de zes marteljaren op de een of andere manier achter me te laten. Enigermate iets op te steken van wat men mij leerde. Een bolleboos zoals mijn broer Guus zou ik toch nooit worden. Wel beroemd, maar dat was heel iets anders. Dat was een heel ander verhaal. Beroemde schilders waren meestal niet zo erg slim. Ja, zeg maar gerust, wat dom. Ja, die grote Leonardo natuurlijk uitgesloten; maar de rest?

Die rossige Vincent was zo dom geweest zijn eigen oor af te snijden. En zich een kogel door zijn lijf te jagen. Dat zag ik me toch niet zo gauw doen. Maar voor de rest had ik een echte schildersziel. Kleuren zien, geluiden horen, geuren snuiven, dat was een waar genoegen. De geur van het leven ruiken, ik kon er niet zonder. Och, ik was nu eenmaal voorbestemd om artiest te worden. Een beroemde kunstschilder met een vaste blik voor de Gulden Snede. Dat wist ik zeker, dat stond nu al vast. Daar hoefde niemand aan te twijfelen. Ook mijn moeder niet. Wat ze wel deed.

Gelukkig waren, op een paar uitzonderingen na, de andere klasgenootjes net zo langzaam en dom als ik. Dat stelde gerust. Het eerste wat ik er leerde, het laatste wat ik er leerde, ik zou het allemaal toch weer vlug vergeten, niet kunnen onthouden, klaagde ik al meteen tegen mijn moeder. Geschiedenis, 400 jaar Willem van Oranje, de Vader des vaderlands, wat had je eraan. Alleen die bijnaam al; de Zwijger. Dat zei toch al genoeg over die man.

'Praat toch niet zo dom, jongen. Je slaat weer genoeg onzin uit om er helse koppijn van te krijgen. Klinkklare onzin. Wat moet er toch van je terechtkomen. Laat je vader het maar niet horen,' waarschuwde ze streng. In zulke gevallen maakte ze van haar man altijd een boeman. Ze zette een glas melk voor me klaar. De melk smaakte een beetje zuur, ranzig, alsof ze al wat oud was. Dan pas mocht ik van haar naar buiten. Naar school.

Op zeer warme dagen als de ramen wijd open stonden, keek ik meer naar buiten dan naar het bord. Je kon dan het geluid van de kolenmijn horen. Het piepen en het geknars en geratel van de zwarte stoomtreinen. Daar waren dag en nacht stoere

mannen aan het werk. Ze zaten verdomme vlak onder ons, had ik van Sjeng, de zoon van een mijnwerker gehoord. Nu ja, tot op een paar honderd meter diepte dan. Niks voor mij. Daar zo zonder daglicht opgesloten te zitten. Met alleen een piepklein lampje op je helm liggen te ploeteren voor je brood. Nee, dank je. Maar wel weer mooi om te schilderen. Om na te tekenen, zwart-wit in houtskool. Prachtig toch.

Buiten, daar speelde zich het echte leven af, niet hier in dit sombere hok. Het schoolleven was geniepig en wreed, vond ik bedroefd. Intussen zat ik als het ware de hele tijd te wachten op de verlossende bel en kon als die klonk niet vlug genoeg weggomen. Vier keer per dag de bel horen rinkelen, om moedeloos van te worden. En dan naar huis en nooit meer terugkomen. Hoe mooi moest dat wel zijn. Lelijke school, lelijke rot-school!

De eerste klas kwam ik door dankzij meester Knol, die sowieso al geen orde kon houden. Verder dan een zes minnetje zou ik het bij hem niet brengen. Net genoeg om niet meteen al zitten te blijven. Meester Knol was blij dat hij mij kwijt was. Opgelucht ook; wat vermoeiend zo'n fantasierijk kind, moest hij wel gedacht hebben. Hij was dan wel een onderwijzer, maar was alleen van onderen wijzer, vond ik. Van boven niet. En boven zaten nu eenmaal de hersens. Nou dan, wie was hier nu de domme? De onwetende.

Enfin, ik ging over. Met de hakken over de sloot, dat wel, maar over. En nu maar afwachten of het leven mij verder bracht.

*

Het groot worden ging eigenlijk vanzelf, maar het leven daarna ging niet altijd gepaard met lol en plezier. Het ging met vallen en opstaan. Ik wilde leven in mijn eigen tijd, de ene keer loom, de andere keer weer wat sneller. Kortom, in mijn eigen tempo door het leven stappen.

Ik droeg daarbij onontkoombaar de afgedragen kleding van mijn broer Guus. Guus kreeg alles nieuw, vaak gekocht en betaald door zijn peetoom. Die wilde zijn enige petekind piekfijn

voor de dag zien komen. Hij moest zich niet voor de jongen hoeven te schamen. Dat voornemen mocht hem wat kosten. Minstens twee keer per jaar kocht hij voor zijn pupil kleding naar de allerlaatste jongensmode. Dan ging het over naar mij. Het betreffende kledingstuk, een pak broek of jasje, had eerst nog jarenlang in de kleerkast tussen de mottenballen gehangen voor het mij paste. Daar gingen vaak jaren overheen. Dan pas kwam ik aan de beurt. Als ik het afdroeg stonk het de eerste tijd nog ergerlijk naar kampferbollen. Klasgenoten, jongens die naast me in de bank zaten, knepen met hun vingers de neus dicht. Maar ik liep er gelaten in rond, een andere keus was er immers niet. Ik kon moeilijk in mijn blootje gaan rondlopen.

Op weg naar school. Even was ik mijn broer. Even was ik dan mijn broer Guus. Ik liep ook zo, maar hield dat loopje niet lang vol. Guus was veel groter dan ik en maakte bij het lopen zulke rare abnormaal lange passen. Hij wipte daarbij altijd iets door zijn knieën, wat hem iets veerkrachtigst gaf. Iets energieks.

Ik probeerde dat ook, maar werd er al vlug doodmoe van. Ook zijn versleten, afgedragen schoenen kwamen in mijn richting. De schoenneuzen waren altijd al zwaar afgesleten als ik ze kreeg. De hakken echter leken nog gloednieuw. Dat kwam natuurlijk door zijn manier van lopen.

Maar ik had geluk, de schoenen van mijn grotere broer pasten mij gelukkig niet. Hij had zulke enorm grote voeten en ze waren zo afgedragen dat het lopen ermee voor mij ondoenlijk was. Guus leefde kennelijk nu al op grote voet, dat zou me later wat met hem geven, dacht ik vals.

Mijn moeder had eerst wel nog geprobeerd en een dikke prop watten in de neuzen gepropt, maar ook dan vielen ze mij bij de eerste paar passen al uit. Zijn schoenen hoefde ik dus niet af te dragen, de rest van zijn garderobe helaas wel. Ik droeg zijn kleren totdat ze tot op de draad versleten waren. Zijn jassen, zijn broeken en zijn vale hemden. Zelfs de te klein geworden petten van mijn broer moest ik als het kouder werd van mijn moeder opzetten.

Alleen bij het ondergoed lukte dat niet. Dat was altijd nieuw.

Bij de zondagse kleren was dat weer een heel ander verhaal. Die waren vaak nog goed draagbaar als ik er uitgegroeid was en ze me niet meer pasten. Die oogden vaak nog goed en gingen in een zak naar de plaatselijke Vincentiusvereniging.

'Dan heeft een ander kind er nog wat aan,' vond mijn moeder dan ongewoon sociaal. 'Een arm kind dan toch zeker,' meende ik vals. Och, ik wende eraan.

Het was bij ons thuis altijd 'Guus hier en Guus daar.' Zwijg me ervan. Ik was nu eenmaal het familie tweedehansje. Ook al heette ik niet Hans. Zelfs als baby in de wieg had ik me al met de rammelaar van mijn broer moeten amuseren. Zijn slabberlapjes moeten dragen.

Mijn oudere broer was gewoon een etterbak. Ik mocht hem niet. Er was geen spoor van broederlijke vriendschap dat ons verbond. Ik kon niets aan hem kwijt. Hij vertelde mij nooit eens iets geheims en zweeg altijd als een oester, de boerenlul. Ik had gewaarschuwd moeten zijn; een gewaarschuwd mens telt immers voor twee. Maar nee. Sinds ik het me kon herinneren liep ik in de oude plunje van zijn broer rond.

'Vort ermee,' dat zou een ander minder gemakkelijk kind wellicht tegen zijn ouders zeggen. 'Weg met die oude troep, die draag ik niet. Koop me liever eens nieuwe kleren.' Maar ik zei het niet. Ik zweeg. Het zou toch niets helpen. Ach wat, het deed er ook niet toe.

Ik vervolgde vol met zelfbeklag mijn weg naar school, en moest nog oppassen dat ik niet te laat kwam. Even later was ik weer gewoon wie ik was. Cor, Cor Boomstra, zeven jaar oud. Een jongetje dat in de kleren van zijn oudere broer rondliep. Nou en, dat deden er in onze buurt wel meer. Daar hadden de mensen het nu eenmaal niet zo breed dat ze om de haverklap nieuwe kleren voor hun kinderen konden kopen. Zich dat ook niet konden permitteren. Ook allemaal paupers, armoedzaaiers net als wij, vond ik hard.

Onder in de straat, in de Kleine Balkan, woonden de buitenlanders. Tussen die huizen lag een wandelpaadje. Dat was nogal nauw en donker. Het lag pal in de schaduw van de aan-

grenzende huizen. Je kon er met de fiets aan de hand maar nauwelijks doorheen. Toch stapte er bijna nooit niemand af, maar waagde het erop en fietste er op goed geluk doorheen.

Licht op de fiets had bijna niemand nog. Bovendien was het er duister en vooral het 's avonds knalden er dan ook regelmatig een paar op elkaar. Meer dan een gat in je hoofd of een kapotte knie bracht een dergelijk ongeluk doorgaans niet op. Daar had ook de Poolse mijnwerker Stephan Podolfski zijn Kroatische Maria Horvath leren kenen. Ze waren in dat donkere paadje letterlijk en figuurlijk op mekaar gevallen. Niet alleen de spaken van de voorwielen staken hopeloos ineem, ook hun harten hadden de aanslag van cupido niet heelhuids overleefd. Ze waren op slag reddeloos verliefd geworden.

Een Pool en een Kroaat, als dat maar goed ging! Als dat maar boterde, fluisterde de buurt verontrust. Als die families zich maar verstonden. Polen waren streng katholiek. De Kroaten ook, maar dan orthodox. Dat scheelde toch een heel stuk, zo vond men. Het verschil? Je moest het mij niet vragen, dat was meer iets voor een pastoor.

Maar het ging wonderwel goed. De buurt maakte zich onnodig ongerust. Hun liefde overwon het obstakel. 'De liefde verzet torenhoge bergen, breekt vooroordelen af,' schamperde mijn moeder flauw.

Stephan Podolfski verdiende als houwer op de mijn een goed loon. Genoeg om een gezin van te onderhouden. Hij was vlijtig en dronk wel eens, maar altijd heel matig en het was geen ruziezoeker.

De tortelduifjes trouwden. Bij de Kroatische Horvath's konden ze gaan inwonen, verliefde mensen hebben weinig ruimte nodig. 'Och, mooie liedjes duren meestal niet lang, dan komen de valse tonen,' meende mijn moeder er sacherijng over. 'Niks is voor altijd.'

Ze trouwden in mei. Zowat de hele straat was uitgenodigd. Wij ook. Ze trouwden voor een ambtenaar en de pastoor, zoals het ook hoort. Het mocht wat kosten. Menig zondagsjicht, menig overuurtje stak in het bruiloftsfeest. Ze moesten zich

niet hoeven te schamen. Zelfs het weer hielp mee. Zon, van de vroege morgen tot het late avonduur, en dat is in mei al tamelijk laat. Veel gezegden en vreemde gebruiken waren ons totaal vreemd. Veel Poolse en Kroatische folklore samen in een grote pan, een pot nat. Net als de drank en de gerechten dat ook waren. Het was heerlijk.

De zon scheen die dag uitbundig en de hele straat bracht zijn felicitatie groet. Ze hadden het hele huis met dennengroen versierd. Daarin staken honderden papieren rozen in de kleuren van het verre herkomstland. Een beetje nationalistisch dat mocht best, vonden ze. Kroaten waren echte familiemensen. Ze hielpen zich onder elkaar waar dat nodig was. Ook wel eens als dat niet zo nodig was, maar dit terzijde. Ze waren doorgaans straatarm, maar eerlijk en hondstrouw. Ze deelden lief en leed. Kinderen waren bij Kroaten alles. Aangetrouwden werden doorgaans met open armen in de familiekring opgenomen, mits zij zich aanpasten aan de gebruiken, gelovig en vlijtig waren.

De Pool Stephan Podolfski voldeed ruimschoots aan die eisen. Schoonvader en schoonzoon troffen zich regelmatig ondergronds. Een welgemeend Glück Auf klonk het dan over en weer. Over politiek werd er ondergronds niet gesproken, maar iedereen wist dat de oude Horvath nogal Duitsgezind was. De Polen daarentegen juist weer niet. Als dat maar goed ging?

Ze gingen op huwelijksreis naar Polen, naar de heilige grond van zijn voorouders, vertelde Maria Horvath aanstellerig aan de mensen die het horen wilden. Ze kon niet goed weg van huis, zei ze. Maar haar Stephan bleef maar aandringen.

Hij wilde zijn nieuwbakken vrouwtje per se aan zijn familie in Polen voorstellen. Zijn Maria zijn vaderland laten zien. Welke mooie, knappe meid hij zich wel aan de haak gehengeld had. Ze moesten trots op haar zijn. Polen waren een trots volkje, wellicht nog veel trotser dan Kroaten. Ze hadden veel gemeen, ook al konden de landen elkaar niet zo goed lijden.

De huwelijksreis was wat tegengevallen. Goed beschouwd waren het maar zes dagen en nachten geweest, waarvan ook nog twee in een pension te Warschau. De rest van de tijd ging op

aan de reis. Ze had de taal niet goed verstaan. Heerlijke mensen, gastvrij en gul dat wel, maar straatarm. En maar bidden. Bidden en zuipen. Ja, de mannen dan. De vrouwen sloofden zich uit, als ze niet aan het bidden waren, bij het bereiden van lekker eten. Ze had er niet kunnen wennen. Erg was het geweest. Geen stromend water, maar water uit een put. Geen elektrisch licht, alleen petroleum en carbidlampen. En overall ongedierte. Honden en katten liepen gewoon door het huis. Geen echte WC maar een plank met een gat. Buikpijn had ze ervan gehad. Ze had daar niet gekund en het maar opgehouden. Fruit, gedroogde pruimen, ja zelfs rabarber had niet geholpen. Eenmaal weer thuis had ze direct weer gekund. Nooit, nee nooit ging ze nog eens de vreemde in.

Stephan scheen dat alles niets uit te maken. 'Hier voel ik me thuis. Hier kan ik weer eens vrij inademen,' had hij theatraal gevonden. Daarbij was hij er niet eens geboren. Alleen als klein kind eens een paar weken op vakantie geweest. Als hij later oud was, genoeg verdiend had en te oud was voor het harde mijnwerker vak, dan wilde hij hier gaan wonen.

'Nou, dan ga je maar alleen, mij krijg je er met geen tien paarden nog eens naar toe,' bitste Maria hem toe.

'Zie je wel, ze heeft daar nu al de broek stevig aan,' bitste mijn moeder vinnig. Alsof zij die bij ons thuis niet aan had, vond ik geniepig. Gaan trouwen, nee nooit, dat hoefde ik later niet.

Een vrouw zou als mijn moeder zijn. Als ik getrouwd zou zijn kon ik hier niet zomaar rustig gaan zitten. Dan zat ik nu op hete kolen. 'Waar heb je al die tijd gezeten,' zou mijn vrouw bazig vragen. 'Waar was je? En waarom ben je zo laat.' De beemoelial. Nee, dank je feestelijk. Als je alleen bleef, sprak niemand je tegen, had je altijd gelijk en dat was het vrijgezel zijn me wel waard.

Och, die vrouw Horvath. Haar hoed was een bezienswaardigheid. Als ze naar de wekelijkse jodenmarkt ging had ze een hoed op vol met kunstfruit. En als ze dan na uren terugkwam zaten er bergen vers fruit in haar tas. 'Vitamientjes, fruit gekocht op de markt,' vertelde ze dan trots. Dat was goed voor de mensen, goed voor de spijsvertering.